

Elektronika

wykład 2

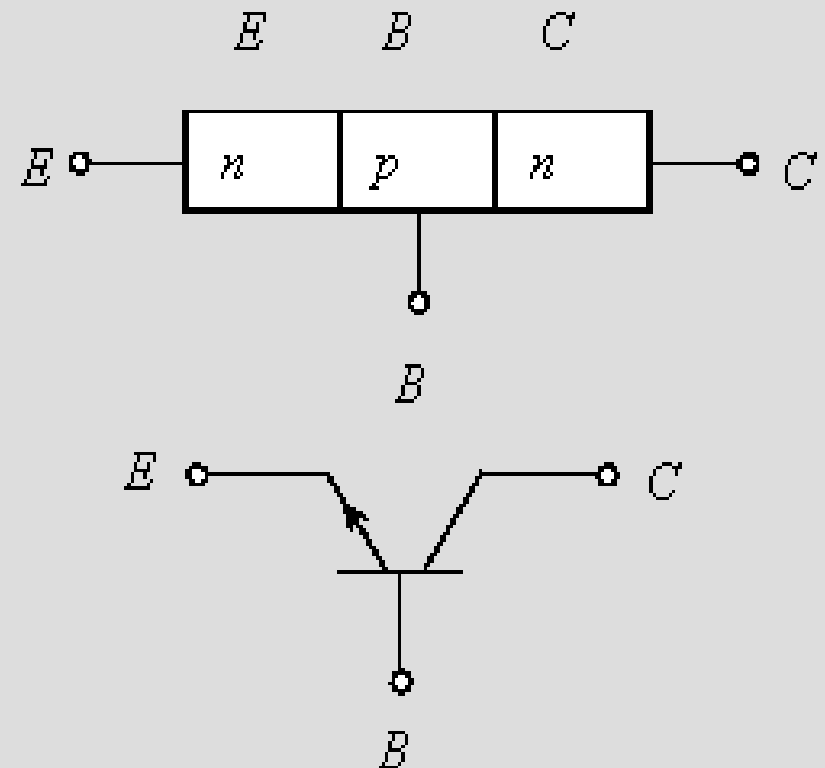
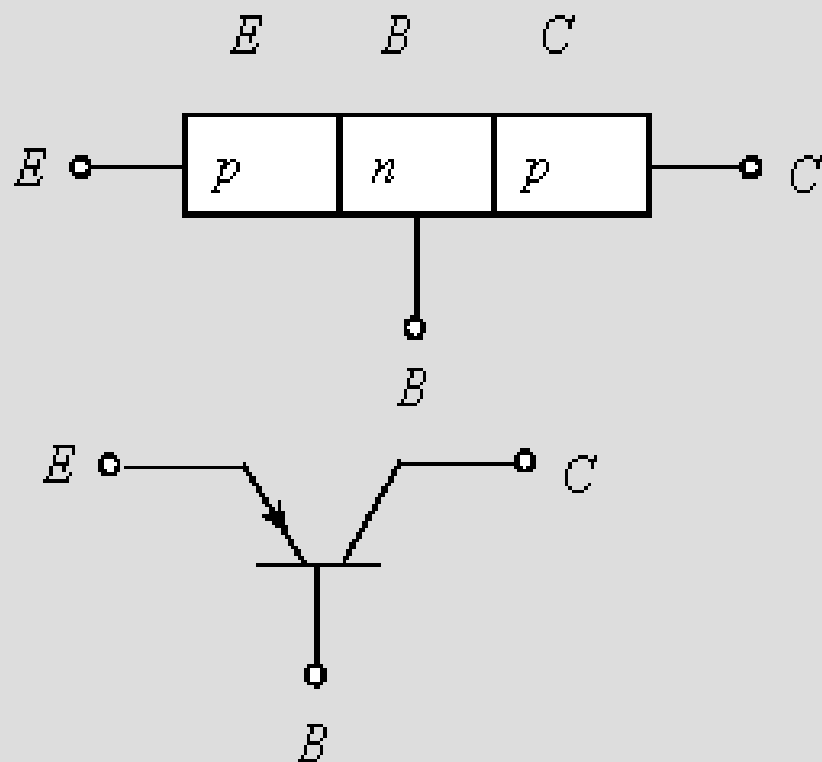
Plan wykładu

- tranzystor bipolarny
- przyrządy przełącznikowe (tyrystory, triaki, dynistory, diaki)

Tranzystor bipolarny

Tranzystor bipolarny

Tranzystor bipolarny zwany też warstwowym, stanowi kombinację dwóch półprzewodnikowych złączy p-n, utworzonych w jednej płytce półprzewodnika

Tranzystor bipolarny

Podział:

- npn
- pnp

Mogą mieć:

- jednorodną bazę (dyfuzyjny)
- niejednorodną bazę (dryfytowy)

Zasada działania tranzystora n-p-n i p-n-p jest jednakowa, różnice występują tylko w polaryzacji zewnętrznych źródeł napięcia i kierunku przepływu prądów.

Tranzystor bipolarny

Zaciski/Złącza:

E – emiter

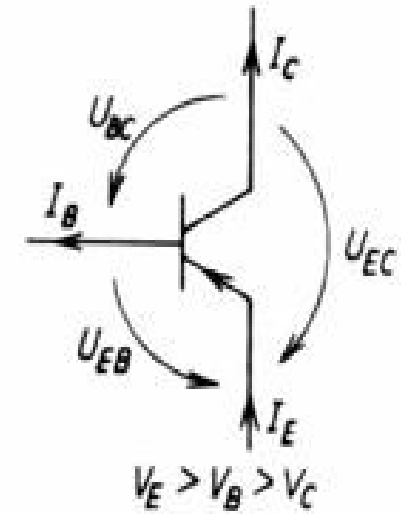
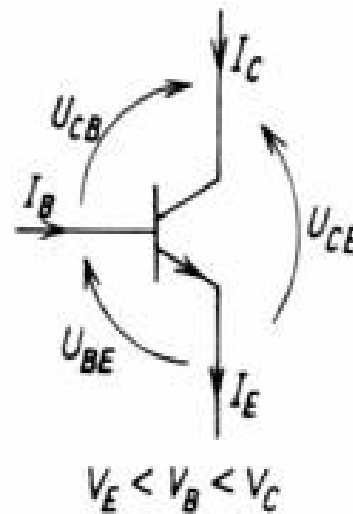
B – baza

C – kolektor

- złącze emiterowe
(złącze emiter-baza)

- złącze kolektorowe
(złącze baza-kolektor)

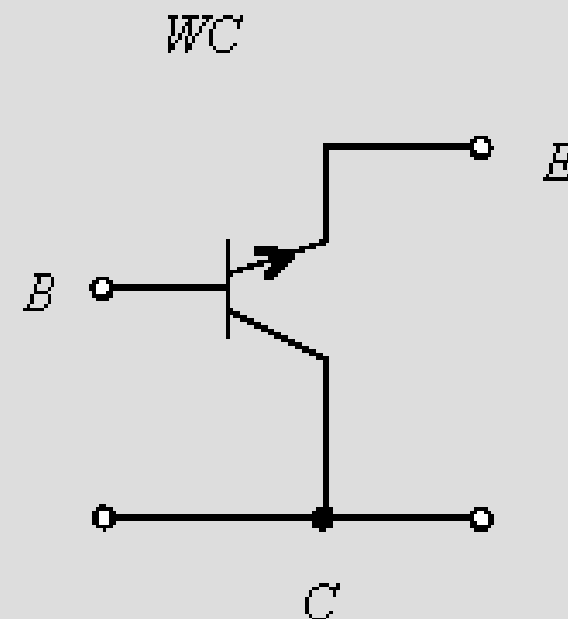
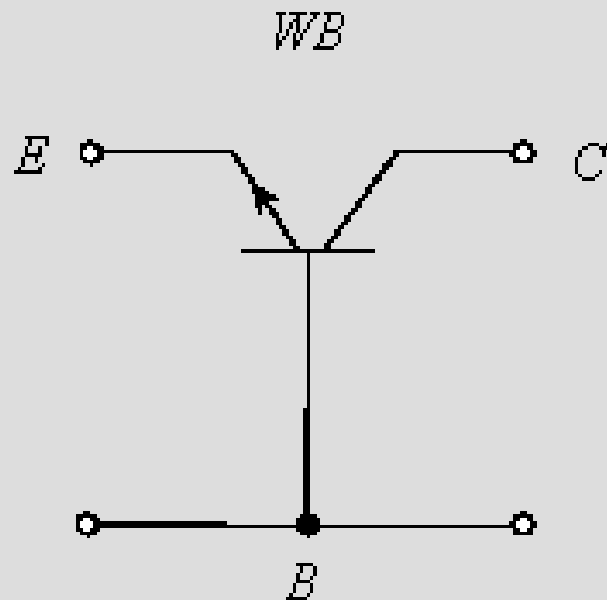
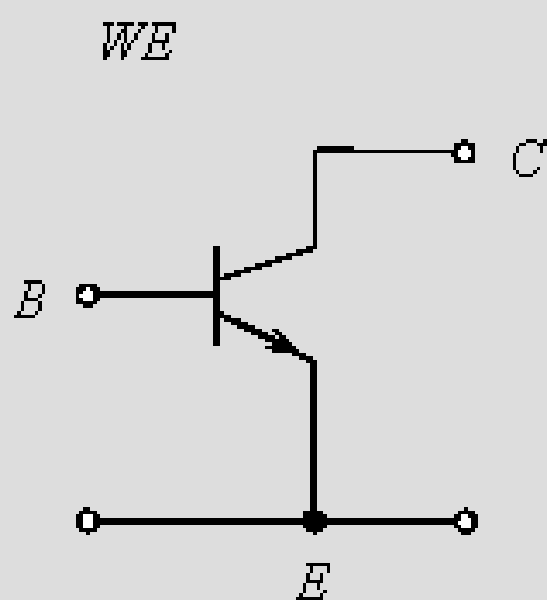
Polaryzacja tranzystora

Tranzystor bipolarny

Układy pracy

- układ ze wspólnym emiterem OE (WE)
- układ ze wspólną bazą OB (WB)
- układ za wspólnym kolektorem OC (WC)

Tranzystor bipolarny

Układy pracy

Tranzystor pracujący w układzie OE charakteryzuje się:

- dużym wzmocnieniem prądowym
- dużym wzmocnieniem napięciowym
- dużym wzmocnieniem mocy

$$\beta = \frac{I_C}{I_B}$$

- napięcie wyjściowe jest odwrócone w fazie o 180° w stosunku do napięcia wejściowego
- rezystancja wejściowa jest rzędu kilkuset Ω a wyjściowa wynosi kilkadziesiąt $k\Omega$.

Tranzystor bipolarny

Układy pracy

Tranzystor pracujący w układzie OB charakteryzuje się:

- małą rezystancją wejściową
- bardzo dużą rezystancją wyjściową
- wzmacnienie prądowe blisko jedności

$$\alpha = \frac{I_C}{I_E}$$

- tranzystor w tym układzie pracuje przy bardzo dużych częstotliwościach granicznych

Tranzystor bipolarny

Układy pracy

Tranzystor pracujący w układzie OC charakteryzuje się:

- dużą rezystancją wejściową – co ma istotne znaczenie we wzmacniaczach małej częstotliwości
- wzmocnieniem napięciowym równym jedności
- dużym wzmocnieniem prądowym

$$\beta + 1 = \frac{I_E}{I_B}$$

Tranzystor bipolarny

Charakterystyki statyczne

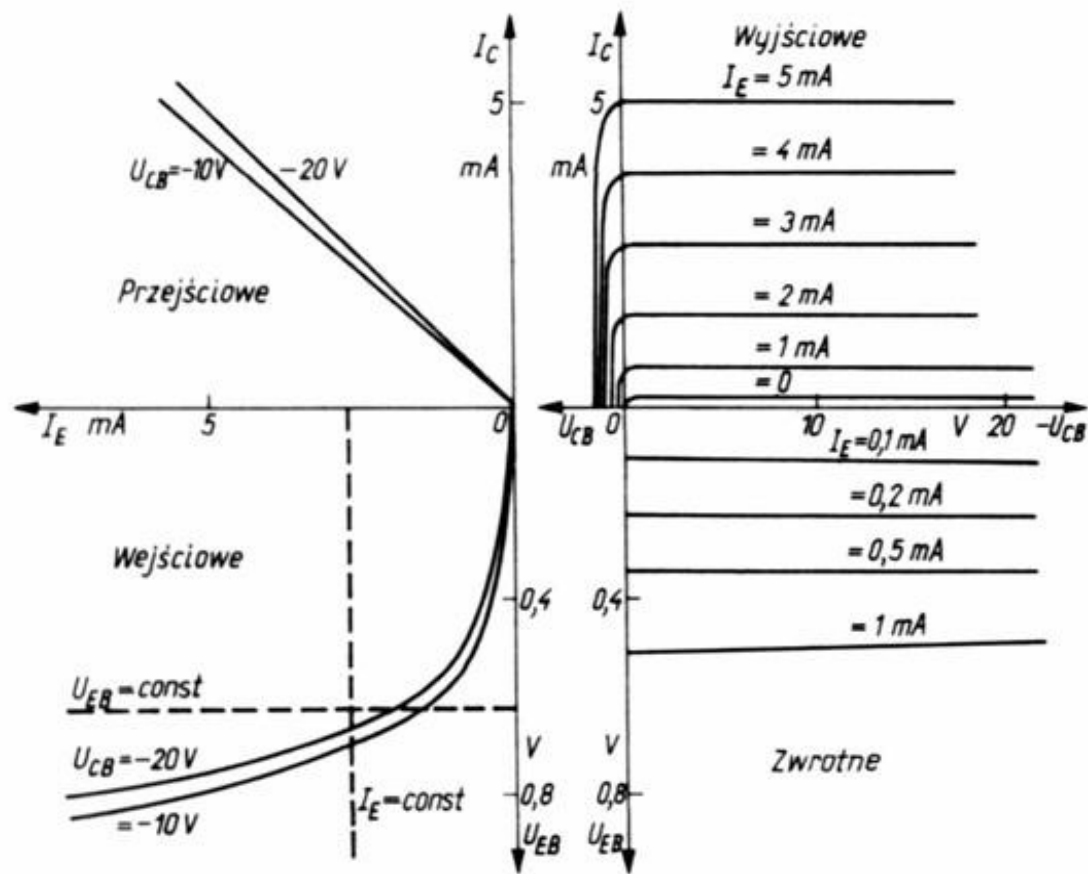
Rozróżniamy cztery rodziny charakterystyk statycznych:

- wejściowa ($U_1 = f(I_1)$, przy $U_2 = \text{const}$)
- przejściowa ($I_2 = f(I_1)$, przy $U_2 = \text{const}$)
- wyjściowa ($I_2 = f(U_2)$, przy $I_1 = \text{const}$)
- zwrotna ($U_1 = f(U_2)$, przy $I_1 = \text{const}$)

Znając dwie charakterystyki (wejściową i wyjściową) możemy wyznaczyć dwie pozostałe.

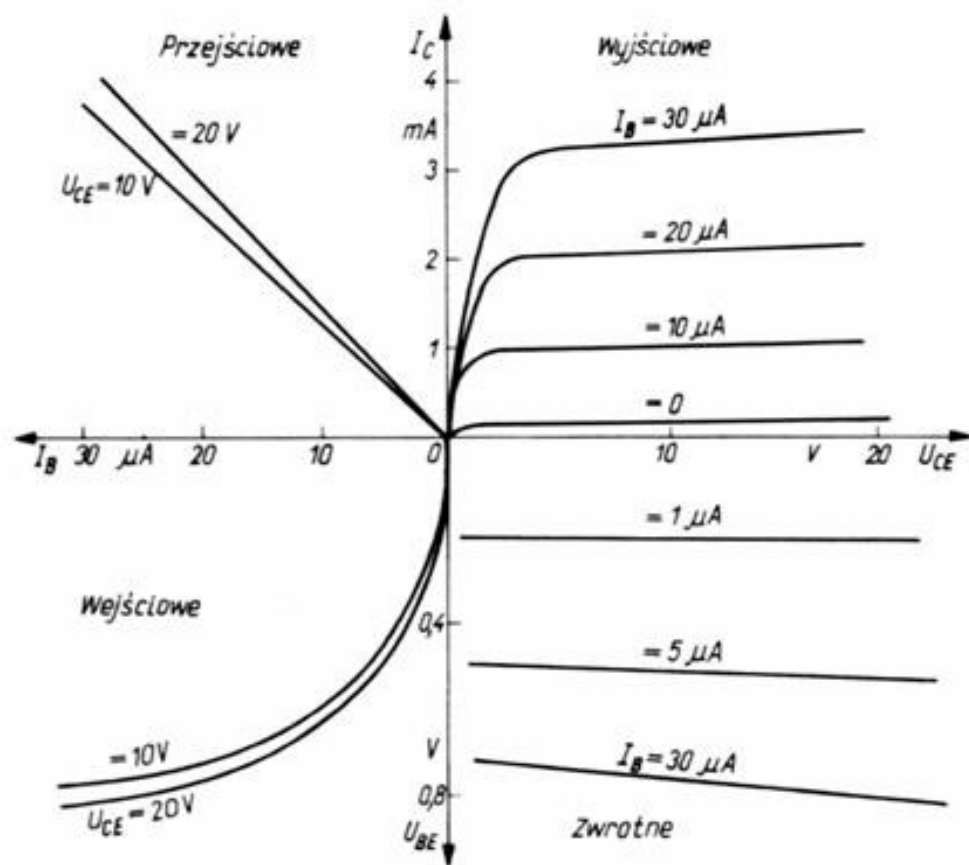
Tranzystor bipolarny

Charakterystyki statyczne (pnp) - układ OB

Tranzystor bipolarny

Charakterystyki statyczne (pnp) - układ OE

Tranzystor bipolarny

Najważniejsze parametry

Parametry tranzystorów

- **Parametry statyczne** (rezystancja rozproszenia bazy, współczynnik wzmocnienia prądowego, prądy zerowe) - określają zależności między prądami i napięciami stałymi doprowadzanymi do tranzystora oraz umożliwiają określenie punktu pracy tranzystora.
- **Parametry graniczne** - określają dopuszczalne wartości: napięć, prądów, temperatury i mocy, które mogą wystąpić w tranzystorze, a ich przekroczenie spowoduje uszkodzenie lub zniszczenie tranzystora.

Tranzystor bipolarny

Najważniejsze parametry

- **Parametry charakterystyczne** - typowe wartości określające tranzystor – prądy, napięcia, współczynnik wzmocnienia prądowego, rezystancja bazy, pojemności złączowe, pulsacja graniczna
- **Parametry maksymalne** - największe wartości prądów lub napięć (w przypadku przekroczenia określonej wartości gwałtownie pogarszają się pozostałe parametry tranzystora, ale nie następuje jego uszkodzenie)
- **Parametry dynamiczne** (czasy włączenia i wyłączenia tranzystora) - określają właściwości tranzystora w wybranym punkcie pracy, gdy zostanie on wysterowany przemiennym napięciem lub prądem

Tranzystor bipolarny

Najważniejsze parametry

Najważniejsze podawane parametry

- wzmacnienie prądowe w układzie OE przy określonym prądzie kolektora i napięciu kolektor-emiter
- napięcie nasycenia przy określonym prądzie bazy i kolektora;
- prąd zerowy przy określonym napięciu kolektor-baza lub kolektor-emiter
- częstotliwość graniczna
- pojemność złącza kolektorowego
- czas wyłączenia
- stała czasowa związana z rezystancją rozproszoną bazy
- maksymalna moc wydzielana

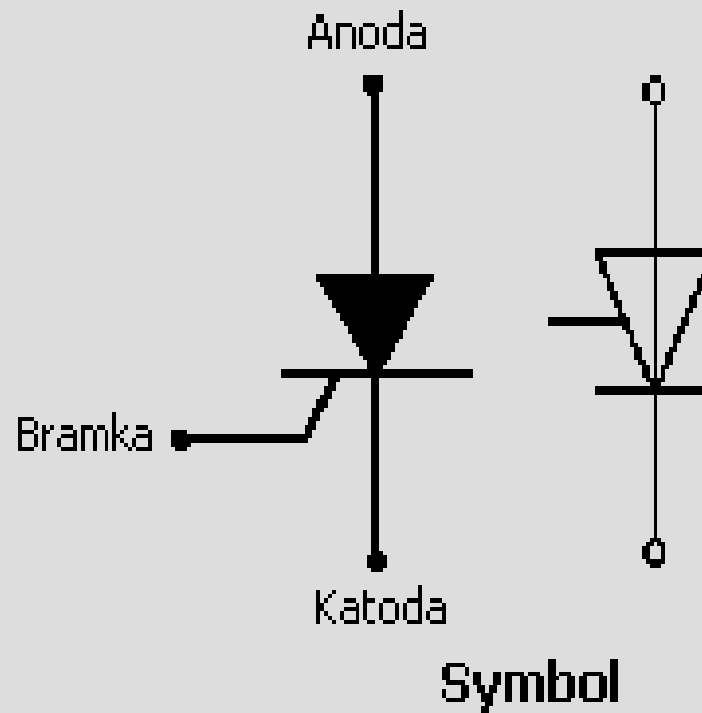
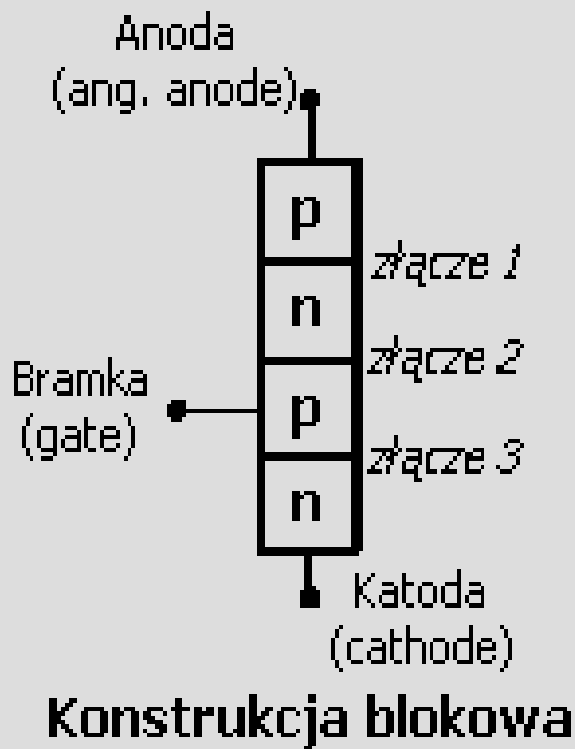
Elementy przełączalne

- Tyrystor
- Dynistor
- Triak
- Diak

Elementy przełączalne

Tyristor

- Składa się z 4-ch warstw pnpn

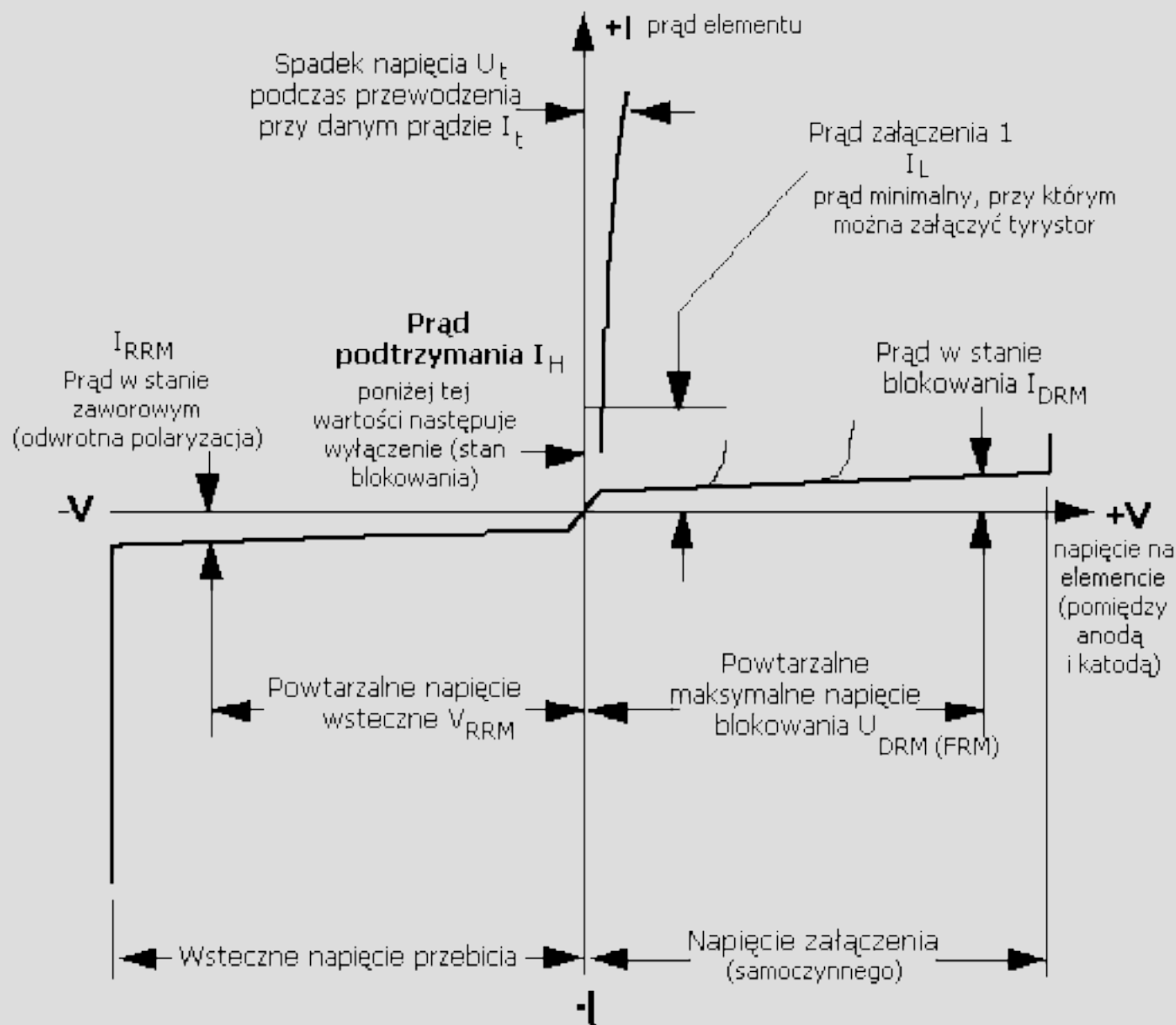
Elementy przełączalne

Tyristor

- przewodzi w kierunku od anody do katody
- jeżeli anoda jest na dodatnim potencjale względem katody, to złącza skrajne typu p-n są spolaryzowane w kierunku przewodzenia, a złącze środkowe n-p w kierunku zaporowym
- dopóki do bramki nie doprowadzi się napięcia, dopóty tyristor praktycznie nie przewodzi prądu
- doprowadzenie do bramki dodatniego napięcia względem katody spowoduje przepływ prądu bramkowego i właściwości zaporowe środkowego złącza zanikają w ciągu kilku mikrosekund

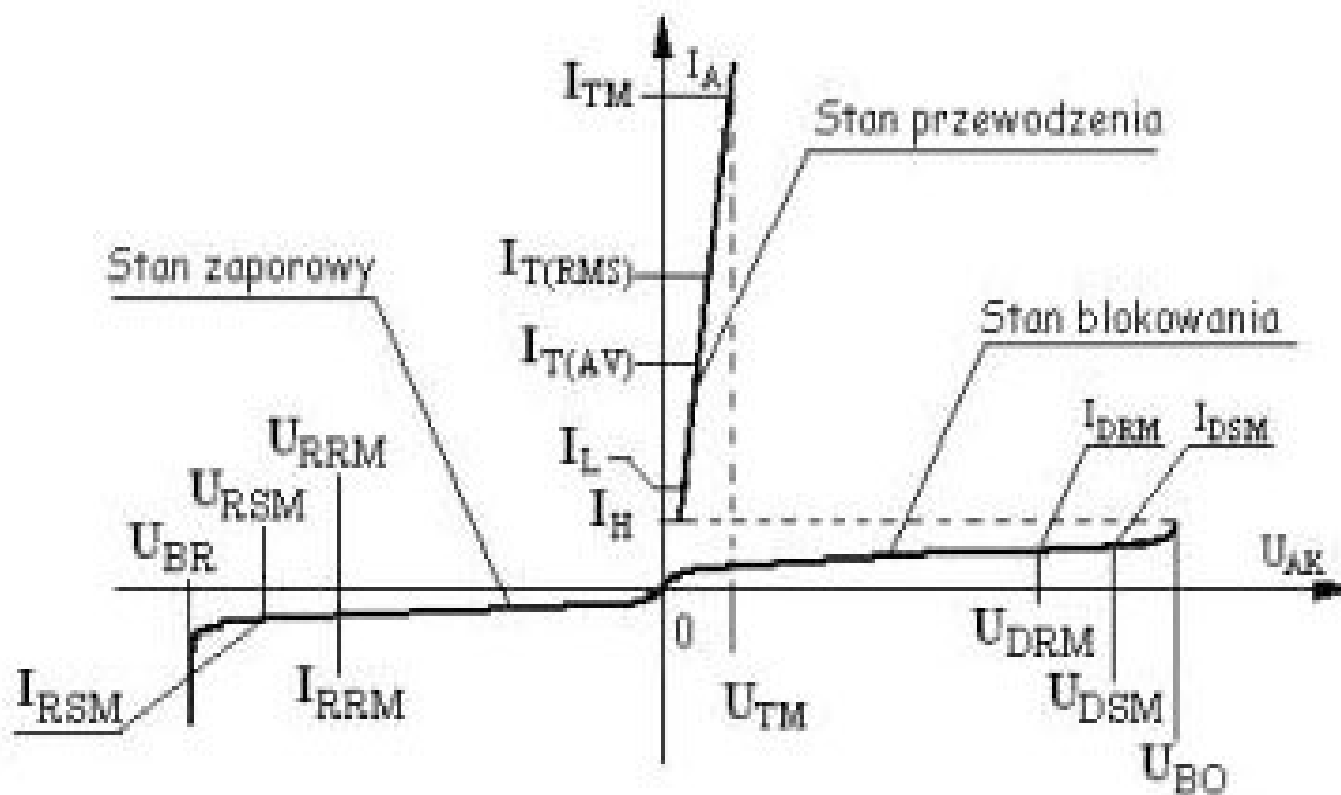
Elementy przełączalne

Tyristor

Elementy przełączalne

Tyristor

rys. Charakterystyka główna tyrystora $I_A = f(U_{AK})$

Elementy przełączalne

Tyristor

Zalety

- małe rozmiary
- niewielka masa
- duża odporność na wstrząsy i narażenia środowiskowe i możliwość pracy w temp. -65°C do $+125^{\circ}\text{C}$
- mały spadek napięcia na elemencie przewodzącym rzędu 0,6 – 1,6 V
- krótki czas przejścia ze stanu zaporowego w stan przewodzenia i na odwrót

Wady

- jednokierunkowe przewodzenie
- "wygasanie" tyristora po zaniku prądu przewodzenia, wymagające ponownego "zapłonu" prądem bramki

Elementy przełączalne

Tyristor

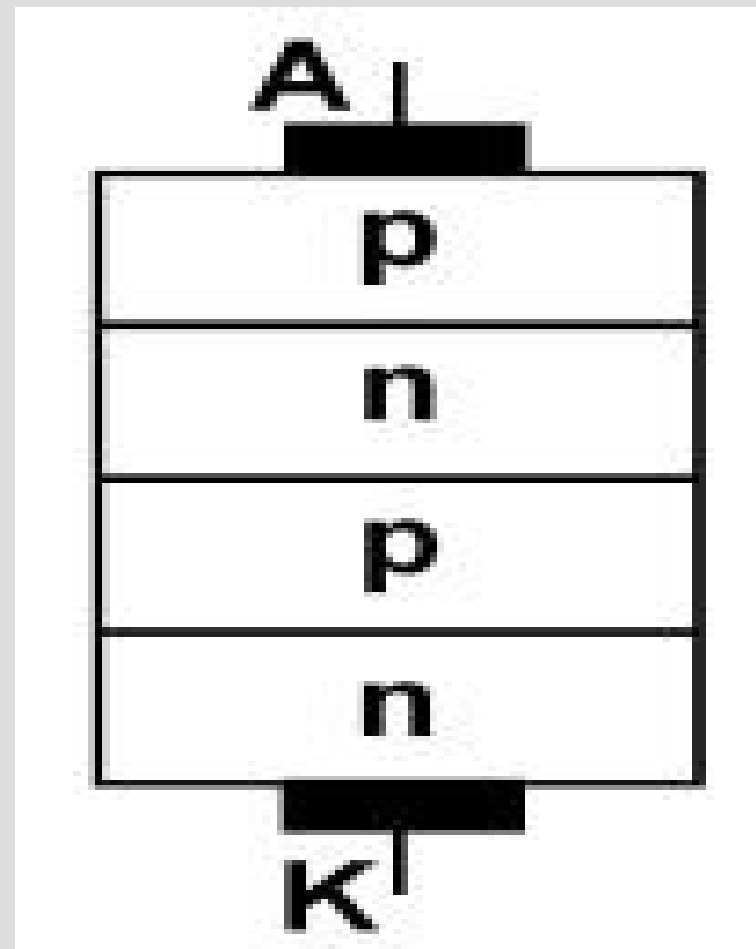
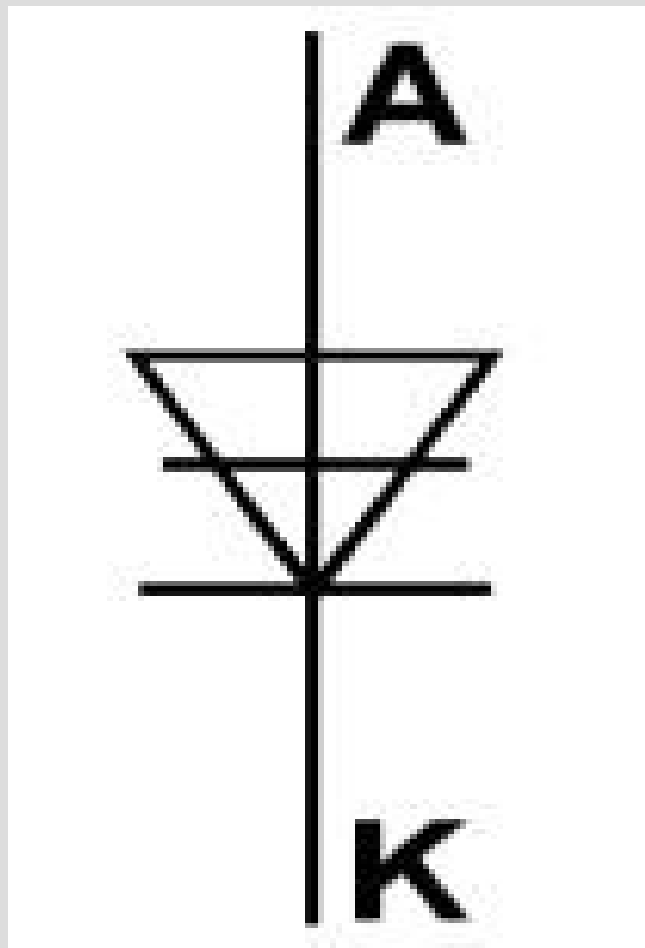
Zastosowanie:

- jako sterowniki prądu stałego w stabilizatorach napięcia stałego i w automatyce silników prądu stałego
- jako sterowniki prądu przemiennego – w automatyce silników indukcyjnych i w technice oświetleniowej
- jako łączniki i przerywacze prądu stałego i przemiennego – w automatyce napędu elektrycznego, układach stabilizacji napięcia i w technice zabezpieczeń
- jako przemienniki częstotliwości – w automatyce silników indukcyjnych, technice ultradźwięków oraz jako układy impulsowe – w generatorach odchylenia strumienia elektronowego w kineskopach telewizorów kolorowych, w urządzeniach zapłonowych silników spalinowych

Elementy przełączalne

Dynistor

Symbol – taki sam jak dla diody półprzewodnikowej

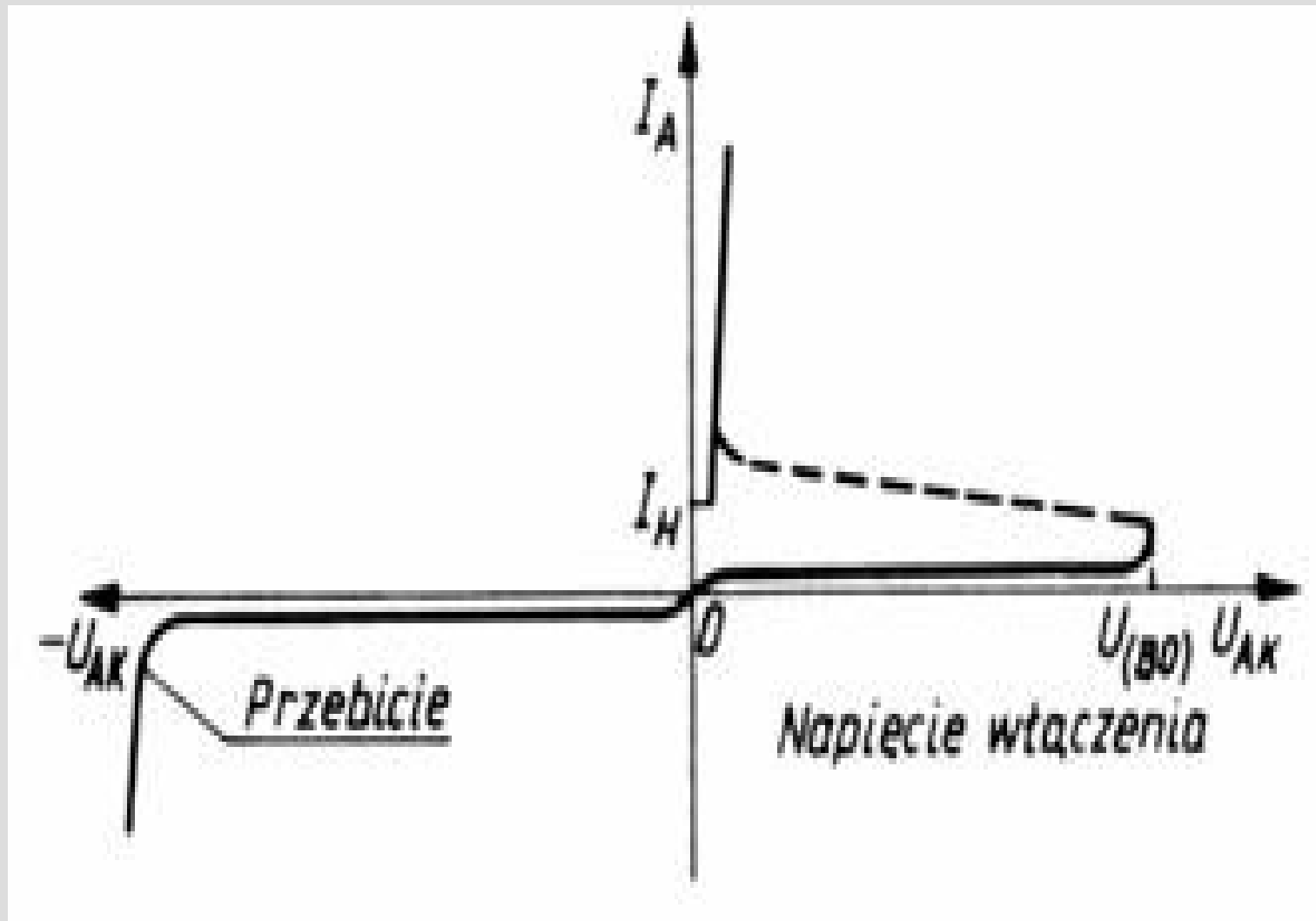

Elementy przełączalne

Dynistor

Charakterystyka

Elementy przełączalne

Dynistor

Zasada działania:

- taka sama jak tyrystora, ale bez bramki sterującej
- by przejść w stan przewodzenia, musi zostać przekroczone napięcie przełączania U_{BO}
- powrót do stanu blokowania może nastąpić:
  - * dzięki zmniejszeniu poniżej wartości prądu podtrzymywania natężenia prądu anodowego
  - * dzięki zmianie polaryzacji napięcia anodowego na ujemną z dodatniej
  - * poprzez odpowiednie dołączenie do katody napięcia, którego potencjał jest wyższy od potencjału anody

Elementy przełączalne

Dynistor

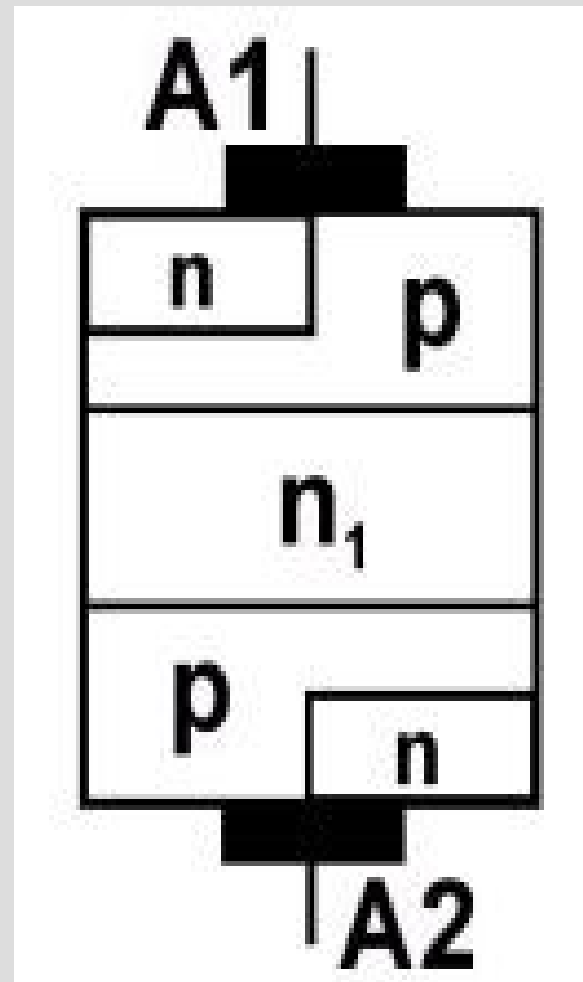
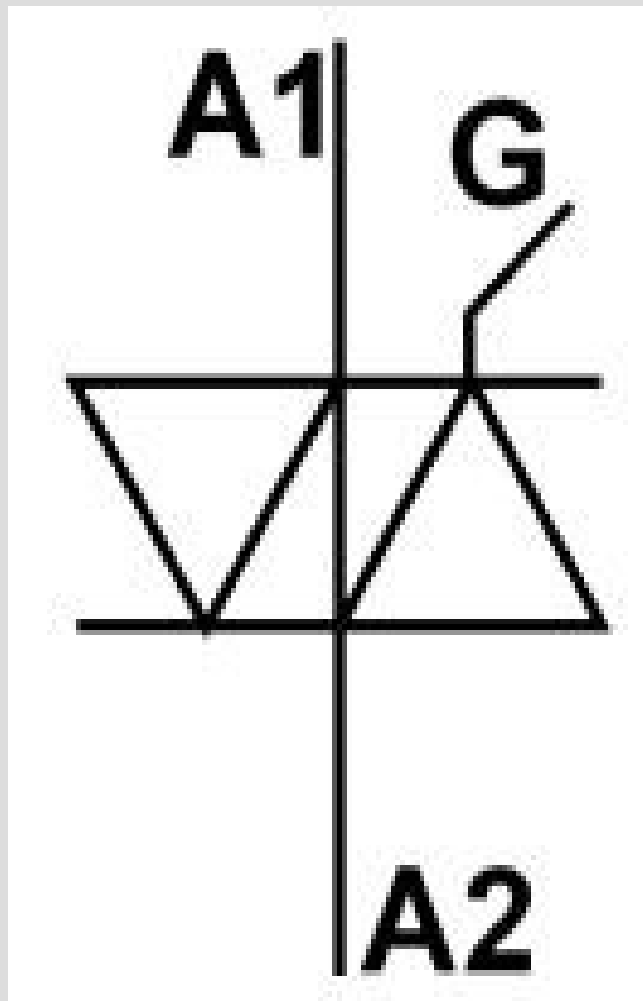
Zastosowanie:

- w przerzutnikach
- w multiwibratorach
- w generatorach relaksacyjnych w celu wyzwolenia tyrystorów
- w dzielnikach częstotliwości
- w układach automatyki przekaźnikowej

Elementy przełączalne

Triak

Symbol

Elementy przełączalne

Triak

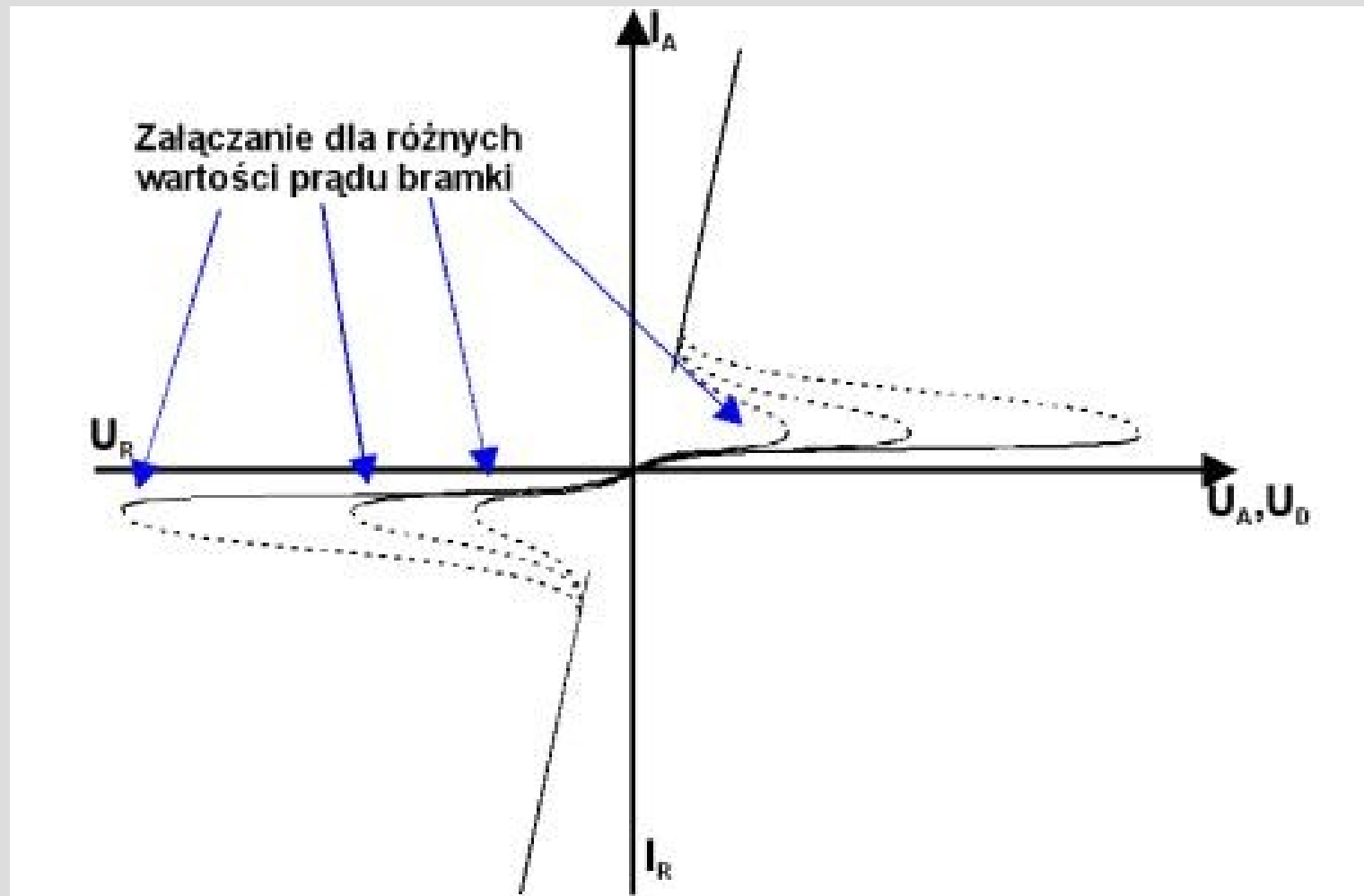
Cechy:

- dwukierunkowy tyrystor, który włączany jest sygnałem bramkowym cechującym się zmienną polaryzacją oraz przewodzeniem prądu w obu kierunkach
- może on zastąpić dwa zwykłe tyrystory, które połączylibyśmy w przeciwległym układzie
- Jeżeli $I_b = 0$, to triak natychmiast blokuje dla dowolnej biegunowości napięcie, pod warunkiem nieprzekroczenia wartości napięcia przełączenia U_{BO}

Elementy przełączalne

Triak

Charakterystyka

Elementy przełączalne

Triak

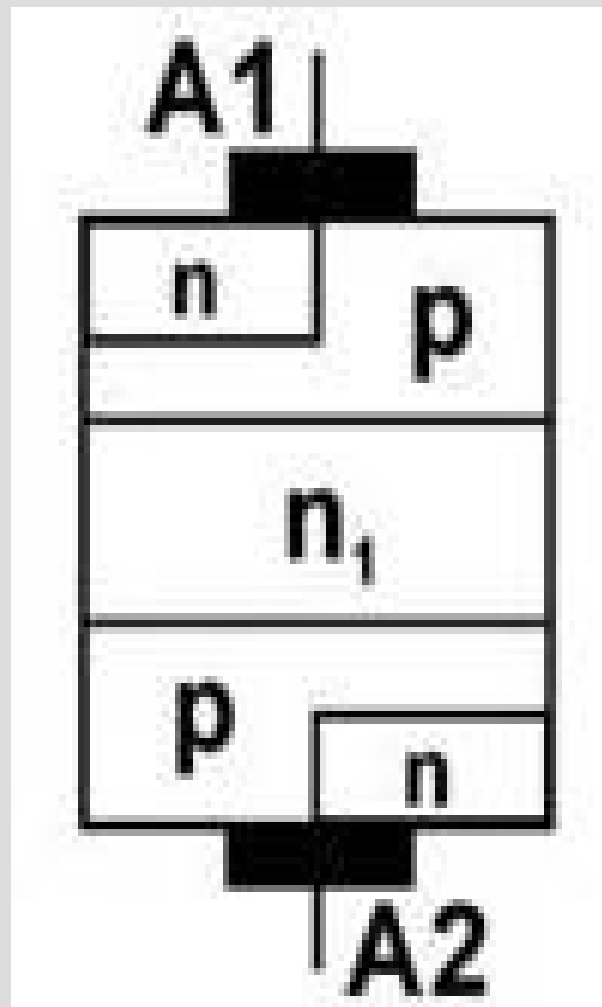
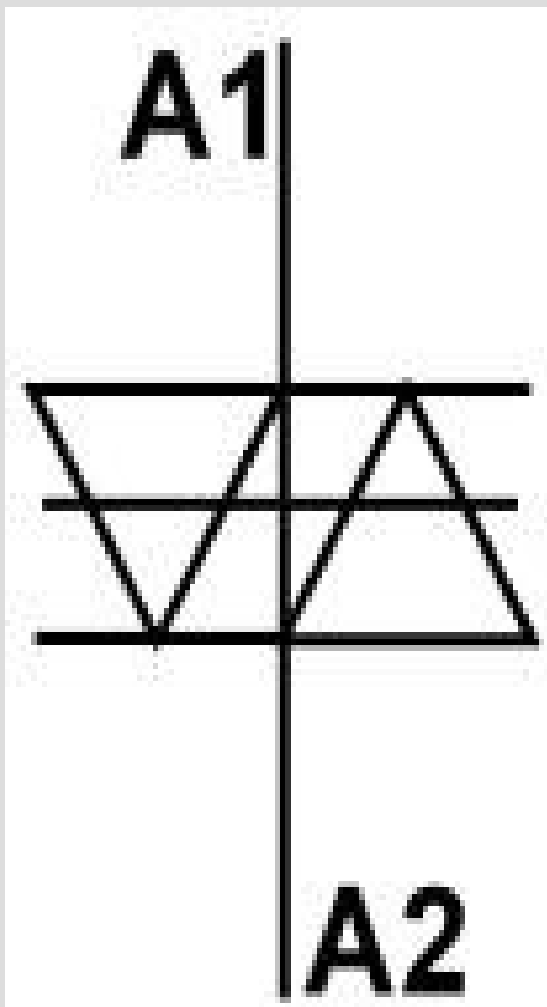
Zastosowanie:

- w urządzeniach wyposażonych w regulację fazy
- jako bezstykowe, tanie łączniki mocy
- ma bardziej skomplikowaną budowę niż inne elementy, stąd jest mniej chętnie stosowany

Elementy przełączalne

Diak

Symbol

Elementy przełączalne

Diak

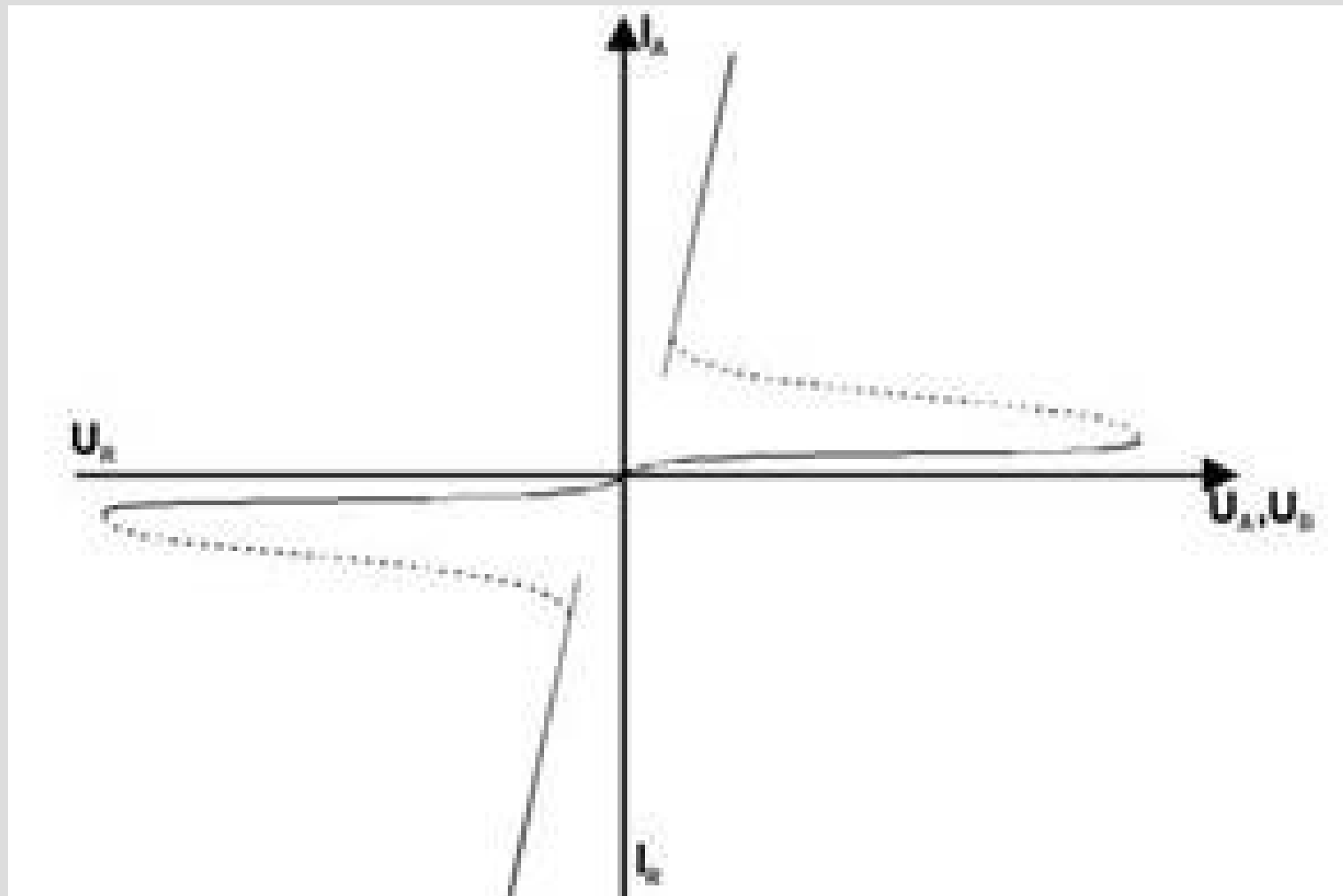
Cechy:

- budowa przypomina przeciwległe połączenie dwóch dynistorów
- charakterystyka prądowo - napięciowa wykazuje pełną symetrię w każdym kierunku przepływu prądu
- zasada działania jest taka sama jak zasada działania triaka lecz diak nie ma bramki sterującej

Elementy przełączalne

Diak

Charakterystyka

Elementy przełączalne

Podsumowanie

	Jednokierunkowe	Dwukierunkowe
Z bramką	Tyrystor	Triak
Bez bramki	Dynistor	Diak

Dziękuję za uwagę